

**Проект „КОМПАС: Баланс на компетентностите – иновативен инструмент за избор на кариера и повишаване на пригодността за заетост на ромите“ – резултати, опит и научени уроци**

От 01.10.2012г. две плевенски Сдружения - „Регионален център за подпомагане на стопанските предприемачи“ и Сдружение „Развитие на личността и човешките общности“ работят заедно със седем партньорски организации от Унгария, Румъния, Германия и Франция за изпълнението на проекта „КОМПАС“, съфинансиран в рамките на Програмата за учене през целия живот, секторна програма „Леонардо да Винчи“, дейност „Трансфер на иновации“.

Малко предистория.....:

„...Те крадат, не работят и водят номадски живот...“ – когато стане въпрос за „циганите“, бързо реагираме с предразсъдъци. Много по-съществен обаче е фактът, че те по всяко време могат да бъдат мобилизирани, което води не само до редовни сблъсъци, но и се доказва по трагичен начин от тяхната житейска действителност.

Без съмнение – това се потвърди и на последната среща на върха на ромите в Европа на 04.04.2014 – "... интеграцията на ромите в цяла Европа отбелязва напредък. Повече деца от ромски произход посещават подготвителните групи, има повече програми за ромите, нуждаещи се от работа, жилище или от достъп до здравеопазване." Напредъкът се дължи в голямата си част на приетата от ЕС през 2011 "Европейска рамка за национални стратегии за интеграция на ромите до 2020", с която страните-членки на ЕС поеха задължението да включат ромската тематика в националните си програми за реформа като част от стратегията „Европа 2020“.

За да се постигнат договорените цели, напр. 75% заетост, 10% напуснали преждевременно училище, 40% висшисти и намаляване на дела на застрашените от бедност и социална изолация до 20 милиона, са необходими огромни усилия по отношение на голямата част от населението на страните-партньори, което се потвърждава от публикуваните от Европейската комисия данни – основаващи се на изявленията от 2011 г. на държавите-членки на ЕС за изпълнението на националните програми за реформа.

Много по-драматична се оказва ситуацията с ромите. От предполагаемите 6 милиона роми в ЕС повече от половината живеят в страните-партньори в проекта: 105.000 в Германия, 400.000 във Франция, 750.000 в Унгария, 1,8 милиона в Румъния и 700.000 в България. В противовес на развитието в Европа 3/4 от ромите са на възраст под 40 години.

От 2008 г. насам част от партньорите по проекта изпълниха много дейности заедно с и за ромите – в Германия, Унгария, Румъния и България, и благодарение на това придобиха автентична представа за действителната ситуация и предизвикателствата по отношение на интеграцията им в областта на образованието, на заетостта, жилищните условия и здравето. Опитът на партньорите показва, че съществена причина за постоянната дискриминация на ромите представлява тяхното ниско образователно ниво. Особено силно се усеща неравностойното положение в образователния сектор, който е основен за интеграцията в обществото и социалния просперитет тъкмо на младото поколение. Съществува реална сегрегация. Така например много малка част от ромите продължават образованието си, след като вече не трябва задължително да посещават училище. Само около 15% от тях завършват средно образование. По-малко от 20% притежават професионална квалификация. При останалата част от населението това са повече от 70%. Само 2-5% от всички роми учат в гимназия. Сред останалото население – над 20%, а във възрастовата група от 20-25 години дори над 40%. По-малко от 5% от всички роми са завършили висше образование. Безработицата сред ромите възлиза средно на над 70%, сред жените делът е още по-висок.



Така те все още са най-бедните, най-засегнатите от безработицата и най-нискообразованите европейци.

Голямо препятствие пред достъпа им до образование и заетост все пак представлява липсата на сертифициране на техните неформално и самостоятелно придобити компетентности. Поради това установяването, оценката и признаването на компетентностите на ромите заема централно място в нашия проект. Така той дава своя принос за осъществяването на националните стратегии за интеграция на ромите, част от стратегията „Европа 2020“, в страните-партньори по проекта, в частност принос към повишаване на заетостта.

Конкретната цел на "КОМПАС" бе адаптирането на френския модел „Баланс на компетентностите“ към целевата група на ромите.

„Баланс на компетентностите“ се прилага в най-различна форма в почти всички страни в Европейския съюз с изключение на Югоизточна Европа. Докато например във Франция законово е регламентирано този метод да е достъпен за всички работници, в Германия той се прилага предимно в управленските структури на предприятията, в публични институции, както и предимно в работата с мигранти. В Унгария, Румъния и България този инструмент изобщо не е познат или е бил прилаган само частично. В никоя страна в Европа до момента не е въведен в работата с ромите.

В този смисъл "КОМПАС" представлява действително иновация.

Добавената стойност за целевата група се постига чрез модифицираното приложение на френския модел „Баланс на компетентностите“. Той дава възможност на участниците чрез самооценка да придобият ясна представа за себе си, на тази основа да планират реалистично бъдещето си и да изградят мотивация да се изправят, на базата на своите налични, неформално и самостоятелно придобити компетентности, пред нови професионални изисквания. Приложението на метода се подразделя на три фази, чиято конкретна форма се определя според целите на участника, според неговия съществуващ потенциал и съответните рамкови условия. През всички фази в центъра на работа е участникът, той е субектът, а не обект. Предвижда се и след провеждането на „Баланса на компетентностите“ да продължи работата с участниците. Така френският модел се отличава от други методи (напр. ProfilPASS) и се оказва особено подходящ за целевата група на ромите.

Опитът ни в проекта показва, че френският модел „Баланс на компетентностите“ се приема много добре от ромите, при условие че бъдат включени в модифицирането на методите и подходите – например чрез анкети и интервюта, но и като консултанти по компетентностите. Това, че 8 от 12-те роми, които преминаха процедурата „Баланс на компетентностите“ във фазата на изпробване в Унгария, успяха да си намерят работа на първичния пазар на труда, сигурно не е представителен резултат, но е доказателство, че методът може да бъде успешно приложен при ромите, за да се повиши пригодността им за заетост.

В България модифицирания и адаптиран инструмент за Баланс на компетентностите беше изпробван с 16 участника, представители на целевата група на ромите. Резултатите от тестовата фаза бяха споделени и разпространени чрез информационни семинари с представители на регионалните служби по заетост в Ловеч и Монтана през месец юли тази година. А десет представители на Бюрата по труда от Ловеч и Монтана, включително медиатори се обучават през септември от консултантите на двете сдружения да прилагат модела със специфични целеви групи.

След успешното изпробване в Унгария и България ромите вече разполагат с инструменти за професионално ориентиране, кариерно планиране респ. повишаване на пригодността за заетост. Скоро ще ги има и в Германия и Франция. За прилагането на тези инструменти са необходими консултанти. Затова в рамките на проекта с помощта на специално разработени за целта учебни материали бяха обучени специалисти от областите на образованието и пазара на труда от Унгария, Румъния и България, които пък предадоха знанията си на мултипликатори в своите страни.

Що се отнася до продължителността и разходите, и тук френският модел е напълно конкурентен. От опита ни в проекта KOMPASS разбрахме, че за провеждането на „Баланс на компетентностите“ са необходими не повече от 40 часа, 20 от които се предвиждат за директна работа с участника.

Чрез сертифицирането на една унгарска и една българска организации от FESBOP (Федерация на европейска мрежа от центрове за балансиране на компетентностите и професионално ориентиране, която е партньор по проекта „КОМПАС“ от Франция) по критериите за качество на Националната асоциация на центрoвете за „Баланс на компетентностите“ и професионално ориентиране се гарантира, че при прилагането на инструмента в работата с ромите се спазват не само иновативни – научно обосновани и доказали се в практиката, но и приложими в цяла Европа критерии за качество, с което се осигурява и устойчивостта на резултатите от проекта.

Възможно най-широкото приложение на „Баланса на компетентностите“ при ромите в страните-партньори по проекта, а и не само, зависи естествено и от решението на политиките да подкрепят въвеждането на инструмента в учебителната практика. Важна предпоставка за това са създадените в рамките на проекта в Унгария и в България местни и регионални мрежи, които включват не само представители на ромите, но и предприемачи, представители на бюрата по труда, на обучаващи организации, на местната власт и политици.

Ще излезем от рамките на настоящата публикация, ако трябва да опишем в детайли всички изводи, до които стигнахме, осъществявайки проекта. Затова ще акцентираме върху най-важните аспекти от опита, който придобихме, върху „научените уроци“ – особено имайки предвид участието на ромите, но и във връзка с устойчивостта на „Баланса на компетентностите“:

- Интеграцията на ромите в Европа представлява процес. Ако искаме да участваме в него, трябва да се научим на скромност и търпение и да приемем, че може и да не успеем.
- Ромите не са хомогенен народ. Те се различават във вярата си, в културата си, особено при езика, в ценностните си системи, а и като идентичност. Въпреки това положението им в повечето европейски страни, особено по отношение на дискриминацията, е почти еднакво.
- Разглеждайки ситуацията по отношение на образованието им, не бива да пропускаме два важни факта: Първият – в много европейски страни, предимно в Източна и Югоизточна Европа, ромите получават право на образование едва от 60-те години на миналия век. Вторият – голяма част от културното им наследство се е предавала и все още се предава устно от поколение на поколение. Писмените източници, дори на приказки, разкази и песни, са изключение. Свързвайки тези факти с обстоятелството, че ромските езици (диалекти) могат да се изучават почти само в семейството и в общността, можем да предположим наличието (поне в начален стадий) на загуба на идентичност преди всичко във връзка с културните ценности и особено на "дефицит в образованието". Де факто в Европа не съществува ромска интелигенция.

- За да се изпълняват успешно проекти с и за ромите, е необходимо прякото им включване в осъществяването на съответните дейности. Това обаче първо изисква пряк достъп например до ромските общности или до ромските неправителствени организации, съобразявайки се с йерархията, изисква познаването на реалната им житейска ситуация на място, интензивни – излизащи извън рамките на проектните дейности – лични контакти и подкрепа на семейството.  
Имайки предвид маргинализирането респ. дискриминирането на ромите, също толкова обаче е важно и информирането на останалата, по-голяма част от населението за дейностите по проекта, трябва да се повиши чувствителността към необходимостта им и – доколкото е възможно – то също да бъде включено в реализацията им.
- За да се изпълняват устойчиви дейности с цел подобряване на интеграцията на целевата група, работата в мрежа е неизбежна. Това предполага изграждането и установяването на местни и регионални мрежи с активното участие на самата целева група и на всички заинтересовани страни и политици.
- Осъзнаването на интересите на ромите от трети страни или отвън има смисъл, ако е желано от целевата група, ако е ограничено във времето и ако има дългосрочната цел да мотивира засегнатите да поемат защитата на интересите си в собствени ръце.

КОМПАС отново потвърди: Установяването, оценката и признаването на компетентностите на ромите трябва да започне възможно най-рано, което ще направи възможно професионалното им ориентиране и кариерно планиране. От друга страна, професионалното образование и повишаване на квалификацията за много от ромите не е алтернатива, тъй като не притежават необходимите образователни предпоставки за това или просто вече са на възраст. За тях често обученията в рамките на курсовете за възрастни са единствената възможност да подобрят пригодността си за заетост и в крайна сметка да намерят работа. Затова партньорите ще работят в рамките на следващи проекти върху адаптирането на френския модел „Баланс на компетентностите“ към други възрастови групи.

Пенка Спасова

Ръководител на проекта

Сдружение Регионален център за подпомагане на стопанските предприемачи

Плевен, България

[www.resc-pleven.org](http://www.resc-pleven.org)